

บทที่

1

วัดมอญจังหวัดราชบุรี : การจัดภูมิทัศน์ และความหมาย
ของอัตลักษณ์ชุมชน

Mon Temples in Ratchaburi Province :
Landscape Designs and Definitions of Community Identity

วนิดา ตรีสวัสดิ์

Wanida Treesawat

วัดมอญจังหวัดราชบุรี : การจัดภูมิทัศน์ และความหมายของอัตลักษณ์ชุมชน¹

Mon Temples in Ratchaburi Province :
Landscape Designs and Definitions of Community Identity

วนิดา ตรีสวัสดิ์²

Wanida Treesawat

บทคัดย่อ

บทความนี้อธิบายถึงชาวมอญราชบุรีที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยมาตั้งถิ่นฐานบริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองในเขตอำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง เมื่อชุมชนมอญขยายตัวขึ้นได้ร่วมกันสร้างวัดประจำชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกในชุมชน วัดหลายแห่งเป็นที่รวมองค์ความรู้ทั้งทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาวมอญ เช่น วัดคงคาราม อำเภอโพธาราม วัดม่วงอำเภอบ้านโป่ง เป็นต้น องค์ประกอบของภูมิทัศน์ภายในวัด ทั้งองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรมคือการใช้ที่ดินของวัด แบ่งเป็นเขตพุทธาวาสสำหรับพระสงฆ์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเขตสังฆาวาสสำหรับภิกษุสามเณรอยู่อาศัย และองค์ประกอบที่เป็นนามธรรมคือความหมายในการใช้พื้นที่ภายในวัดสะท้อนความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิตของชาวมอญ สามารถร่วมกันอธิบายอัตลักษณ์ของชนชาติมอญ ซึ่งมีอัตลักษณ์สำคัญคือ วิถีชีวิตที่อิงอยู่กับพุทธศาสนา การนับถือผีมอญ การแต่งกาย อาหาร สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น หงส์สัตว์สัญลักษณ์ของมอญ เจดีย์มอญ เป็นต้น วัดมอญจึงเป็นพื้นที่แสดง อัตลักษณ์ของชุมชนมอญ เป็นศูนย์กลางเผยแพร่ อัตลักษณ์ชาวมอญ และเป็นสถานที่สำคัญในการดำรงคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชนมอญให้อนุชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ ได้เรียนรู้ และสืบทอดต่อไป

คำสำคัญ : วัดมอญจังหวัดราชบุรี การจัดภูมิทัศน์ อัตลักษณ์ชุมชน

¹ เรียบเรียงจากข้อมูลที่ค้นคว้าเพื่อการเขียนรายงานการวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางไหว้พระเสริมสิริมงคลจังหวัดราชบุรี” ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
email : wtreesawas@hotmail.com

Abstract

This article aims to describe Mon people in Ratchaburi Province. Who migrated to Thailand and settled down on both sides of Maeklong River, Photharam District and Bangphong District of Ratchaburi Province. When the Mon people expanded their communities, temples were constructed to symbolize the heart and spiritual symbol of the community. There are numerous temples which collect Mon's historical and cultural knowledge. These temples are; such as Khongkharam Temple of Photharam District and Muang Temple of Bangphong District. The temple can be functionally divided into 2 main parts; the concrete and the abstract. The concrete ones are also divided into two sections : the living quarter and the buildings where religious ceremonies are performed. The abstract one refers the performance according to the beliefs, tradition, ritual and way of life of the Mon people. Both concrete and abstract categorized describe the important identity of Mon; the way of life which they believe in Buddhism, the spirit, the way they dress, food they eat, the "hamsa" mythical swan and Mon styled-pagodas, etc. Mon temples are the area where Mon community identity can be witnessed and propagated. Moreover; the temples are also the place where value of community identity in favor of descendants' pride as a knowledge source is maintained and to be carried on.

Key words : Mon Temples in Ratchaburi province, Landscape designs and definitions, Community identity

บทนำ

ราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประชากรหลากหลายเชื้อชาติ เป็นแหล่งรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญถึง 8 กลุ่มคือ คนไทยภาคกลางพื้นถิ่นบ้านโพหัก ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไท-ยวน ชาวไทยมอญ ชาวไทยกะเหรี่ยง ชาวไทยลาว (ลาวเวียง) ไช่ (ไทยทรงดำ) และชาวเขมรราชบุรี (เขมรลาวเดิม) อาศัยอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ¹ แรกเริ่มที่อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดราชบุรีกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ก็ใช้วัด

¹ เรียบเรียงจากข้อมูลที่ค้นคว้าเพื่อการเขียนรายงานการวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางไหว้พระเสริมสิริมงคลจังหวัดราชบุรี” ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553

ไทยเป็นที่ประกอบศาสนกิจร่วมกับคนในพื้นที่ เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มาอยู่รวมกันมากขึ้นจึงได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นใหม่หรือพัฒนาวัดร้างที่มีอยู่เดิมให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกในกลุ่มของตน และใช้เป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อเฉพาะกลุ่ม จึงมีวัดกระจายอยู่ทั่วไปในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วทุกอำเภอ การรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรีและการสร้างวัดของแต่ละชุมชนดังแสดงในตารางภาคผนวก

กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้แรกเริ่มที่อพยพเข้ามาในพื้นที่แต่ละแห่ง ยังมีสมาชิกไม่มาก จึงใช้วัดประกอบกิจกรรมทางศาสนาร่วมกับวัดของคนในพื้นที่ เมื่อสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้น ความต้องการใช้สถานที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับความยึดมั่นและศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าและความเชื่อความเชื่อที่สืบทอดมาจากสมัยพุทธกาลว่าการสร้างวัดได้บุญมาก บุญกุศลจะช่วยให้เกิดสิ่งที่ดีงามในชีวิตของตนเองและครอบครัว รวมทั้งต้องการแสดงตัวตนของกลุ่มตนเอง เช่น การจัดประเพณีและพิธีกรรมตามธรรมเนียมปฏิบัติและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องใช้พื้นที่ของวัดเป็นแหล่งประกอบกิจกรรมร่วมกัน อย่างเช่น ชาวมอญจัดเทศกาลสงกรานต์ มีขบวนแห่ที่ผู้ร่วมงานแต่งกายแบบมอญ มีการสรงน้ำพระ การรดน้ำผู้ใหญ่ การเล่นสาดน้ำ และการละเล่นแบบมอญ เป็นต้น จึงช่วยกันสร้างวัดประจำชุมชนของตนขึ้นมา ซึ่งอาจเป็นวัดใหม่หรือใช้วัดร้าง วัดที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ ช่วยกันบูรณะปฏิสังขรณ์ ตกแต่งประดับประดาตามกำลังศรัทธาและทรัพย์สินที่จัดหาได้ ทำให้วัดมีขนาดเล็ก-ใหญ่ ลักษณะอาคาร สิ่งก่อสร้าง เช่น กุฏิ เจดีย์ โบสถ์ เป็นต้น แตกต่างกันไปตามสกุลช่าง ฝีมือช่าง และจินตนาการของผู้สร้างผลงานและผู้ก่อตั้งวัด วัดบางแห่งจึงมีลักษณะทางกายภาพและธรรมเนียมปฏิบัติคล้ายคลึงกัน เช่น อาคารสิ่งก่อสร้างในวัดเป็นสกุลช่างสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา การปลูกต้นไม้ซึ่งเป็นที่พระพุทธรูปประทับขณะตรัสรู้ไว้ในวัด การประดับตกแต่งด้วยลายกนก เทวดา เทพนม เป็นต้น ส่งผลให้วัดเหล่านั้นไม่มีลักษณะโดดเด่นหรือเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปรากฏให้เห็นได้ ในขณะที่วัดบางแห่งนอกจากมีพระประธานในวัดแล้วยังมีเทพเจ้าต่าง ๆ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ฯลฯ ที่พวกเขานับถือประดิษฐานไว้ด้วย เช่น เจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่เบิกไพร เป็นต้น มีการตกแต่ง ประดับประดาด้วยศิลปะเฉพาะกลุ่ม เช่น เจดีย์แบบขอม เจดีย์มอญ หน้าบันที่มีรูปหงส์สัญลักษณ์ของมอญ เป็นต้น

จึงพบเห็นเอกลักษณ์หรือสิ่งแสดงสัญลักษณ์ของกลุ่มนั้น ๆ ได้ชัดเจน ช่วยให้ระบุได้ว่าวัดนั้นเป็นวัดของกลุ่มใด การใช้พื้นที่ การออกแบบสิ่งก่อสร้าง อาคารสถานที่ ตามสกุลช่างสมัยต่าง ๆ การตกแต่งประดับประดา ฯลฯ ก็คือการจัดภูมิทัศน์ของวัดนั่นเอง

การจัดภูมิทัศน์ของวัดดังกล่าวข้างต้น และจากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าชาติพันธุ์บางกลุ่มสร้างวัดประจำชุมชนหลายแห่ง วัดบางแห่งมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน พิจารณาได้ว่าแม้สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาของแต่ละยุคสมัย แต่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มสามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย สถานการณ์และสภาพแวดล้อม และรักษานับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนของตนไว้ได้ ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว มีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ยังคงสืบทอดวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของตนไว้ได้อย่างมั่นคง แม้ปัจจุบันพวกเขาจะลุ่มสลายในเชิงพื้นที่ กลายเป็นคนพลัดถิ่น ไม่มีถิ่นฐานบ้านช่องเป็นของตนเอง แต่พวกเขายังคงสืบทอดเอาเหล่ากอและดำรงอัตลักษณ์ชุมชนที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนผ่านการสร้างวัดประจำชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์นั้นคือ ชาวไทยเชื้อสายมอญหรือมอญราชบุรี บทความนี้จะขอกกล่าวถึงชุมชนมอญราชบุรีที่ใช้วัดประจำชุมชนเป็นพื้นที่แสดงอัตลักษณ์ของชาวมอญราชบุรี

ความเป็นมา และการสร้างวัดของชาวมอญในจังหวัดราชบุรี

ความเป็นมาของชาวมอญราชบุรี

ชาวมอญอพยพเข้าสู่ประเทศไทย มีหลักฐานปรากฏครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2127 หลังจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง ครั้งนั้นพระมหาเถรคันฉ่องกับพระยาเกียรติ พระยารามได้นำชาวมอญตามเสด็จกลับมากรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นก็มีการอพยพครั้งใหญ่ ๆ อีกถึง 9 ครั้ง ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวมอญราชบุรีตั้งถิ่นฐานบริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองในเขตอำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง (ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่ได้เป็นอำเภอ) สร้างชุมชนของตนเรียงรายเป็นระยะทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำ (สุชาติ จันทรวงศ์, 2552 และ ศูนย์มอญศึกษา, 2553)

การสร้างวัดประจำชุมชน

ชาวมอญราชบุรีส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดมาก จึงสร้างวัดขึ้นในชุมชนของตน แต่ละหมู่บ้านมีวัดมอญตั้งเรียงรายอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำแม่กลอง นิยมตั้งชื่อวัดตามชื่อเดิมในเมืองมอญที่ตนอพยพมา เช่น วัดตาล วัดมะขาม วัดม่วง วัดนครชุมน์ วัดคงคาราม เป็นต้น วัดที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองทางฝั่งตะวันออก (ฝั่งซ้าย) จากเหนือลงใต้ มีวัดต่าง ๆ เช่น วัดบ้านโป่ง วัดตาผา วัดใหญ่ นครชุมน์ วัดหัวหิน วัดบ้านหม้อ วัดป่าไผ่ วัดคงคาราม วัดไทรอารีรักษ์ วัดโพธาราม วัดโชค เป็นต้น ส่วนฝั่งตะวันตก (ฝั่งขวา) ของแม่น้ำแม่กลองจากเหนือลงใต้ มีวัดต่าง ๆ เช่น วัดตาล วัดโพธิ์ (วัดโพธิ์โสภาราม) วัดท่าข้าม (วัดมะขาม) วัดม่วง วัดบัวงาม วัดเกาะ วัดม่วงราษฎร์ศรัทธาธรรม วัดเฉลิมอาสน์ เป็นต้น วัดทั้งสองฝั่งแม่น้ำดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นวัดเก่าแก่ บางแห่งเป็นวัดร้างที่ชาวมอญช่วยกันบูรณะ ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ และพัฒนาต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน บางแห่งแยกจากวัดเดิมมาตั้งเป็นวัดใหม่ เช่น วัดบัวงามที่แยกจากวัดม่วงไปตั้งเป็นวัดใหม่ใน พ.ศ. 2473 เป็นต้น (สุชาติ จันทรวงศ์, 2554)

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับช่วงเวลาปี พ.ศ. ที่สร้างวัดนั้น ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ ระบุ พ.ศ. ยังไม่ตรงกันนัก อย่างไรก็ตาม ข้อมูลทะเบียนวัดของกรมการศาสนาที่ประกาศตั้งไว้สูงคามสีมาน่าจะใช้เป็นหลักฐานได้ว่าวัดใดมีอายุยืนนานเพียงใด ประกอบกับวัดมอญแต่ละแห่งมีที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน ภาษามอญที่ชาวมอญนิยมสร้างและจารเรื่องเกี่ยวกับศาสนาประเพณี วัฒนธรรม กฎหมาย และอื่น ๆ ไปสุดท้ายมักระบุศักราช วัน เดือน ปี เวลาที่จาร ผู้จารและสร้าง และสถานที่จารไว้ในส่วนท้ายจะสามารถสืบค้นอายุวัดและชุมชนได้ ประเด็นสำคัญคือการสืบค้นอายุของวัดส่งผลต่อการได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการพัฒนาการของชุมชนมอญที่วัดแห่งนั้นตั้งอยู่ด้วย นอกจากนี้ คัมภีร์ใบลานที่มีในวัดมอญทุกแห่งยังเป็นแหล่งสั่งสมองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวมอญ และเป็นหลักฐานจากท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นความพยายามของชาวมอญส่วนใหญ่ในการดำรงรักษาและสืบสานวัฒนธรรมมอญไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์แสดงอัตลักษณ์ของชุมชนด้วย

ลักษณะชุมชนมอญ

ชาวมอญมีลักษณะชุมชนเป็นชุมชนพึ่งตนเอง ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเป็นความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ นิยมแต่งกายตามประเพณีมอญเมื่อมีงานเทศกาล มีอาหารประจำเทศกาล เช่น เทศกาลสงกรานต์ ได้แก่ ข้าวแช่ กาละแม เทศกาลออกพรรษา ได้แก่ กระจยาสารท เป็นต้น แม้ว่าชาวมอญจะนับถือศาสนาพุทธแต่ก็ยังมี ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อโชคลาง และสิ่งอัปมงคล จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับผี เช่น การบูชาผีเรือน ผีประจำตระกูลที่เรียกกันทั่วไปว่าผีมอญ ด้วยการทำพิธีรำผีมอญ การเลี้ยงผี เป็นต้น ร่วมกับพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ เช่น การทำบุญ ตักบาตร สวดมนต์ ฟังธรรม ถือนิสิล การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย ผู้อาวุโส เป็นต้น ชาวมอญส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเทศกาลต่าง ๆ ที่สมาชิกในครอบครัวและชุมชนต้องมาร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมตามประเพณีทั้งที่บ้านและที่วัด เช่น เทศกาลสงกรานต์ในเดือนเมษายนของทุกปี เป็นช่วงที่ครอบครัวชาวมอญมาอยู่ร่วมกันเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ทำบุญ สรงน้ำพระ เป็นต้น

วัดในชุมชนมอญ

วัดในชุมชนมอญจังหวัดราชบุรีจัดอยู่ในประเภทวัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ประชาชนสร้างให้พระภิกษุสงฆ์จำพรรษาและประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะช่วยกันอุปถัมภ์ดูแลวัดในชุมชนของตน

ตัวอย่างวัดมอญในชุมชนชาวมอญราชบุรี

ชาวมอญสร้างวัดไว้กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ดินตั้งถิ่นฐานอยู่ แต่ละวัดล้วนมีความสำคัญต่อชุมชนมอญและสังคมไทย วัดหลายแห่งเป็นที่รวมขององค์ความรู้ทั้งทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาวมอญ ในที่นี่จะนำเสนอวัดสำคัญบางแห่ง (ราชบุรี, 2555 สุชาติ จันทรวงศ์, 2555 เอกสารและเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์วัดแต่ละแห่ง) คือ

1. วัดคงคาราม อำเภอบ้านโป่ง เป็นวัดที่มีมาแต่โบราณ ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างแน่ชัด จากการเล่าสืบต่อมาของชาวบ้านซึ่งมีเชื้อสายมอญพอจะจับเค้าได้ว่า ในสมัยอยุธยาตอนปลายต่อกับธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์ พระยามอญ 7 คนพาพรรคพวกญาติพี่น้องอพยพจากถิ่นเดิมเข้ามาตามลำน้ำแม่กลอง มาตั้งถิ่นฐาน

อยู่เหนือเขตอำเภอโพธารามขึ้นไปจดใต้อำเภอบ้านโป่ง (ในสมัยนั้นยังไม่ได้เป็นอำเภอ) พระยามอญทั้งเจ็ดตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านวัดคงคา (ปัจจุบันคือวัดคงคาราม ตำบลคลองตากต อำเภอโพธาราม) ส่วนญาติ ๆ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ 2 ฝั่งแม่น้ำแม่กลอง เนื่องจากชาวมอญนับถือศาสนาพุทธและปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เมื่ออพยพมาอยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่น ตั้งเป็นชุมชนที่มั่นคงแล้ว จึงต้องการสถานที่เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อของตน พระยามอญทั้งเจ็ดจึงได้ประชุมชาวมอญทั้งหมดโดยใช้วัดคงคารามเป็นศูนย์กลาง ชาวมอญเรียกวัดนี้ว่า เกียไต้ ซึ่งเป็นชื่อวัดในสมัยที่มอญยังมีประเทศของตนเอง (เกีย ในภาษามอญแปลว่าวัด) เกียไต้ แปลว่าวัดกลาง มีความหมาย 2 นัยคือนัยแรกหมายถึงศูนย์กลางของชุมชน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดพระราชทานผ้ากฐินหลวงที่วัดนี้หลายปี และได้พระราชทานนามใหม่เป็น “วัดคงคาราม” ส่วนนัยที่ 2 หมายถึงศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์ เนื่องจากในช่วงหลังมีพระรามัญ (มอญ) จากพระนครที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณวุฒิมาเป็นเจ้าอาวาสวัดคงคาราม คณะสงฆ์จึงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะใหญ่ปกครองวัดตามฝั่งแม่น้ำแม่กลองทั้ง 2 ฝั่ง วัดนี้จึงได้เป็นวัดเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายรามัญนิกาย แขวงเมืองราชบุรี เจ้าคณะได้รับการแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็นพระครูรามัญธิติถึง 6 รูปด้วยกัน

ถาวรวัตถุสำคัญภายในวัด เช่น พระประธานแกนในทำด้วยศิลาแลงประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถภาพจิตรกรรมฝาผนังที่บรรยายวิถีชีวิตของชาวบ้านไว้อย่างงดงาม เจดีย์ทรงรามัญ 7 องค์ที่เรียงรายรอบอุโบสถเป็นตัวแทนของพระยามอญทั้งเจ็ดซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวมอญราชบุรีคือ พระนิโครธาภิโยคเจ้าเมืองไทรโยค พระชินษณดิษฐบุตติเจ้าเมืองท่าตะกั่ว พระบัณษณดิษฐบุตติเจ้าเมืองท่าขนุน พระพลดิษฐบุตติเจ้าเมืองท่ากระดาน พระนิษณดิษฐบุตติเจ้าเมืองลุ่มลุ่ม พระเสลภูมิบดีเจ้าเมืองทองผาภูมิ และพระสมิงสิงคบุรินทร์เจ้าเมืองสิงห์ เรือนไทยที่ใหญ่และงามที่สุดในประเทศไทยขณะนี้คือ กุฏิ 7 ห้อง และ 9 ห้อง ใน พ.ศ. 2542 กุฏิ 9 ห้อง ได้นำมาจัดเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดคงคารามเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนรุ่นหลัง โลงมอญอายุประมาณ 200 ปี แกะจากไม้ชิ้นเดียวทะลุโปร่ง เป็นลายดอกพุดตาลซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นดอกไม้ประจำชาติมอญ ใน พ.ศ. 2518 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนให้โลงมอญนี้เป็นโบราณสถานของชาติ เป็นต้น

ก

ข

ภาพประกอบที่ 1 : ก) พระประธานกับจิตรกรรมฝาผนังโบรามา

ข) ภูมิทรงไทย วัดคงคาราม อำเภอโพธาราม

ที่มา : ก. http://www.chula-alumni.com/forum/forum_postpop.asp?

ข. <http://www.pantown.com/board.php?id=1607&area=&name=board3&topic=96&action=view> (วันที่สืบค้น 8 มีนาคม 2554)

2. วัดใหญ่นครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าใครเป็นผู้สร้างตามข้อสันนิษฐานของคนเก่าแก่ในพื้นที่ประกอบหลักฐานที่ค้นพบเชื่อว่าเป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยทวารวดี มีอายุพันกว่าปี เป็นวัดร้างที่แทบไม่เหลือซากปรักหักพังเมื่อชาวมอญได้มาอาศัยในแถบนี้จึงสร้างวัดขึ้นใหม่ในพื้นที่ของวัดร้างเดิม แต่ยังเป็นเพียงสำนักสงฆ์ขนาดเล็กให้พระอยู่อาศัย ชาวบ้านได้เข้าวัดทำบุญ เป็นศูนย์รวมใจของชาวมอญ ศิลปะการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัด เช่น กุฏิ ศาลา อุโบสถ พระเจดีย์ เป็นต้น เป็นศิลปะของชาวมอญอย่างสมบูรณ์แบบ วัดได้รับการพัฒนามาตลอดจนถึง พ.ศ. 2484 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศให้เป็นวัดอย่างเป็นทางการ เป็นคณะสงฆ์สังกัดมหานิกาย ถาวรวัตถุภายในวัดที่เก่าแก่ที่สุดคือ พระอุโบสถ และพระวิหารหลวงพ่อพญาแล (ภาษาพื้นเมืองเรียกว่าปากี) วิหารปากีเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เก่าแก่ของวัด 2 องค์ คือปางไสยาสน์และปางประทานพร ศิลปะการสร้างเป็นแบบช่างฝีมือชาวมอญ พระพุทธรูปปางประทานพรที่อื่นเพราะนอนตะแคงซ้ายสร้างด้วยปูนปั้น ส่วนพระพุทธรูปปางประทานพรเป็นพระประธานของวิหารสร้างด้วยโลหะผสมสีดำนสนิท มีพระนามว่าหลวงพ่อพญาแลภายหลังมีผู้บูรณะลงรักเคลือบทองใหม่ ทำให้เสียเอกลักษณ์พระพุทธรูปอย่างน่าเสียดาย กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวิหารปากีและพระพุทธรูปเป็นโบราณวัตถุ หลวงพ่อพญาแลมีความศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องการขอโชคดลาง มีต้นโพธิ์ 3 ต้นและ

ต้นจันทน์ 1 ต้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลูกไว้ ปัจจุบัน ต้นไม้เหล่านี้เติบโตงอกงามทำให้วัดสงบร่มรื่นขึ้น วัดนี้ยังคงอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของชาวมอญไว้ให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาบรรพบุรุษของตน เช่น การตัดกบาตรดอกไม้ในเทศกาลออกพรรษา วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 การจัดงานสงกรานต์ เป็นต้น

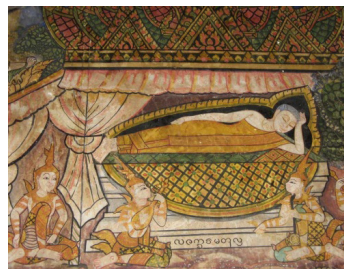

ภาพประกอบที่ 2 : ศาลา และกุฏิ วัดใหญ่นครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง

ที่มา: <http://nakhonchum.go.th/default.php?modules=project&data=detail&did=9>
(วันที่สืบค้น 15 พฤษภาคม 2555)

3. วัดไทอารีรักษ์ อำเภโพนาราม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง สร้างใน พ.ศ. 2353 เข้าใจว่าเดิมเป็นวัดร้าง ชาวมอญที่อพยพมาจากเมืองร่างกุ้งได้เดินทางมาถึงวัดนี้ซึ่งมีวิหารอยู่แต่เดิมแล้ว จึงได้บูรณะ ปฏิสังขรณ์และตั้งชื่อว่า “วัดวิหาร” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดไท” เนื่องจากระยะแรก ๆ บริเวณวัดเป็นป่ารกและมีฝูงผึ้งอยู่เป็นจำนวนมาก คำว่าไทเรียกเพี้ยนจากคำว่า “ชาย” แปลว่าผึ้ง ในภาษามอญ ในสมัยพระอธิการบัวลอย เป็นเจ้าอาวาสมีการก่อสร้างและบูรณะวัด ช่วงนี้เป็นช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ความสามัคคีของประชาชนและเจ้าอาวาสจึงช่วยกันสร้างและบูรณะวัดได้สำเร็จ เปลี่ยนชื่อวัดใหม่ว่า “วัดไทอารีรักษ์” อาคารเสนาสนะประกอบด้วยอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอสดมภ์ ปูชนียวัตถุ พระประธานประจำอุโบสถ รอยพระพุทธรูปซึ่งมีเก๋งจีนสร้างครอบไว้จิตรกรรมฝาผนังทั้งนอกและในพระอุโบสถ ภาพจิตรกรรมศาลาเก่าจำนวน 16 ภาพ หอระฆังไม้เก่ามีภาพจิตรกรรม 4 ภาพ คัมภีร์ภาษามอญ และพระพุทธรูปเก่า ชื่อน่าสังเกตคือ วัดนี้ไม่ปรากฏเอกลักษณ์ของวัดมอญคือเสาหงส์หน้าวัด พระครูไกรสรวรคุณเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันเล่าว่า เดิมวัดมีพื้นที่ยื่นเข้าไปในแม่น้ำแม่กลองประมาณ 20 วา มีศาลาท่าน้ำและ

เสาหงส์อยู่หน้าโบสถ์ริมน้ำ ในยุคนั้นที่ดินหน้าโบสถ์ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำมีเนื้อที่หลายไร่ เมื่อมีงานวัด เช่น งานสงกรานต์ งานฉลองรอยพระพุทธรูปในวิหาร เป็นต้น ใช้พื้นที่หน้าโบสถ์เป็นที่จัดงานละครมอญรำและลิเกเป็นที่สนุกสนานกันตลอดมา ต่อมาตลิ่งเริ่มพังมากขึ้น ที่ดินหน้าโบสถ์หายไปกับสายน้ำ เสาหงส์ผุพังจนอาจารย์เฉลิมเจ้า อวาสยุคนั้น (พ.ศ. 2489-2495) ได้สั่งรื้อเสาส่วนที่เหลือเพราะเกรงจะทับผู้คน และตัวหงส์ก็ได้สูญหายไปจนบัดนี้ อย่างไรก็ตาม วัดนี้ยังมีหลักฐานที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชาวมอญคือ ภาพเขียนที่ผนังด้านในอุโบสถและมุขสกัดด้านริมน้ำแม่กลอง เป็นเรื่องพระพุทธเจ้า พุทธประวัติ และพระอริยสงฆ์ ในรายละเอียดของภาพได้สะท้อนให้เห็นชีวิต สังคม วัฒนธรรมของชาวมอญในอดีต เชื่อว่าเป็นภาพเขียนราว พ.ศ. 2450 รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพประกอบที่ 3 : อุโบสถ และภาพจิตรกรรมพุทธประวัติ วัดไทรอารีรักษ์ อำเภอบัวราช
ที่มา: http://watsaiarirak.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=11
(วันที่สืบค้น 8 มีนาคม 2554)

4. วัดโชค อำเภอบัวราช เป็นวัดเก่าแก่อยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง เดิมชื่อวัดบ้านใหม่ เพราะตั้งอยู่ที่ตำบลคลองบ้านใหม่ซึ่งเป็นที่ตั้งประตูระบายน้ำ ต่อมาโอนเข้ากับตำบลโพธาราม อยู่ในเขตเทศบาล เมื่อ พ.ศ. 2455 สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมพระยาวิมลวงศาโรสเสด็จมาตรวจคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรีผ่านวัดบ้านใหม่ ทั้ง ๆ ที่มิได้ตั้งพระทัยแวะที่วัดนี้ แต่เห็นประชาชนตั้งพลับพลาต้อนรับ ปูผ้าขาวลาดจรดริมทำน้ำ ชาวบ้านรอคอยรับเสด็จเต็มถนนเข้าวัด จึงเปลี่ยนพระทัยแวะเข้าวัด เสด็จขึ้นพลับพลาต้อนรับ ชาวบ้านจัดสำหรับอาหารถวายเพล สมเด็จพระสังฆราชทรงเห็นความพร้อมเพรียงจึงตรัสชมเชยและเปลี่ยนชื่อวัดให้ใช้ชื่อใหม่ว่า “วัดโชค” ให้เป็นมงคลนาม และระลึกถึงความมีโชคคือเป็นวัดที่มีโชคที่สมเด็จพระสังฆราชได้แวะ

โดยมิได้ตั้งพระทัยไว้ก่อน วัดมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ชาวบ้านทุกคนมีโชคคติที่ได้เฝ้ารับเสด็จ พระองค์ได้ทรงแจกผ้าประทับตราเศวตฉัตร 1 ผืน พร้อมเหรียญ 1 เหรียญให้ทุกคน และวัดมีผู้ปกครองที่เข้มแข็ง มีเมตตาธรรมและเก่งกล้าสามารถทางอาคม พัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจของชาวบ้าน ต่อมา พ.ศ. 2462 สมเด็จพระสังฆราชเจ้าได้เสด็จมาราชบุรีอีกครั้งหนึ่ง พักอยู่ที่ศาลาริมน้ำซึ่งเป็นศาลาเล็ก 2 หลังคู่กัน (ขณะนี้ได้รื้อแล้ว) เป็นเวลา 2 วันคือวันที่ 21-22 มิถุนายน จอดเรือลอยอยู่ริมทำน้ำ แล้วเสด็จขึ้นประทับบนศาลาใหญ่ให้ชาวบ้านเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด (ศาลานี้ปัจจุบันใช้เป็นศาลาการเปรียญ) ก่อนเสด็จกลับทรงประทานภาพถ่ายของพระองค์แก่หลวงพ่อแจ่มเจ้าอาวาสวัดโชคในขณะนั้น เมื่อพระองค์เสด็จกลับมาได้ขอพระราชทานตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดราชบุรีแต่หลวงพ่อแจ่มวัดโชค สมณศักดิ์ที่พระครูธรรมเสนาธิฯ และประธานพัทธฐานะเจ้าคุณแก่หลวงพ่อด้วย วัดนี้มีพระประธานองค์ใหญ่ที่สร้างขึ้นใหม่อยู่กลางแจ้ง ภายในพระประธานใช้บรรจุพระพุทธรูปเก่าแก่ของวัดที่มีอายุนับพันปีที่ย้ายมาเมื่อ พ.ศ. 2515 จากโบสถ์เก่าที่รื้อสร้างใหม่ วัดโชคนี้เก่าแก่มาก โบสถ์เก่าหลังเดิมก่อนที่จะรื้อมีรูปร่างแบบจีนเช่นเดียวกับวิหารที่หลวงพ่อแจ่มสร้างทับแบบเดิมมิได้เปลี่ยนแปลงรูปทรงก็มีลักษณะการก่อสร้างแบบจีน กระเบื้องเก่าของอุโบสถที่ซุดได้บริเวณวัดและบางส่วนของหลังคาโบสถ์ทำด้วยดินแดงแบบกระเบื้องกาบกล้วยซึ่งมาจากจีนแท้ รวมทั้งอุโบสถเก่าเป็นฝีมือการก่อสร้างของช่างจีนด้วย

ภาพประกอบที่ 4 : ถาวรวัตถุในวัดโชค อำเภोधุดาราม

ที่มา : วนิดา ตรีสวัสดิ์, เมษายน 2554.

5. วัดม่วง (วัดม่วงล่าง) อำเภอบ้านโป่ง เป็นวัดสำคัญของชุมชนมอญบ้านม่วง ที่เชื่อว่าบรรพบุรุษของตนติดตามพระมหาเถรคันฉ่องเข้ามากรุงศรีอยุธยาตั้งแต่สมัย สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมน้ำแม่กลอง และเรียกชื่อถิ่นฐานแห่งนี้ใหม่ นี้ด้วยชื่อเก่าคือ “บ้านม่วง” เพื่อรำลึกถึงถิ่นที่อยู่เดิมที่จกมา ชาวชุมชนบ้านม่วงร่วมกันสร้างวัดประจำชุมชนเรียกชื่อว่า “วัดม่วง” หรือ “เพ็ญเกริก” ในภาษามอญ ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับชื่อหมู่บ้าน ภายในวัดม่วงเป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์โบราณ ฉบับเก่าที่สุดที่พบในวัดม่วงจารเมื่อศักราช 1,000 ตรงกับ พ.ศ. 2181 รวมทั้งมีถาวรวัตถุ โบราณวัตถุ เครื่องใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวมอญอีกด้วย จึงจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงและศูนย์มอญศึกษาขึ้นในบริเวณใกล้เคียงกับวัดม่วง เพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้และย้อนรอยเกี่ยวกับชาวมอญ

ภาพประกอบที่ 5: เจดีย์มอญ ป้ายพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงที่มีรูปหงส์ และคัมภีร์ภาษามอญ ในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง (วันที่สืบค้น 8 มีนาคม 2554)

ที่มา: เจดีย์และป้าย <http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2011/08/E10963500/E10963500.html> คัมภีร์ <http://www.palungdham.com/t173.php>

6. วัดเขาช่องพราน อำเภोधุมพวัน สมัยโบราณบริเวณนี้เป็นป่าตั้งอยู่ระหว่างภูเขา 2 ลูก พรานชอบมาดักล่าสัตว์ที่ลงมากินน้ำที่หนองใหญ่ จึงเรียกชื่อบริเวณนี้ว่า เขาช่องพราน ใน พ.ศ. 2409 พระยาเทพประสุน (ปีน พ.ศ. 2364-2437) บริจาคที่ดินให้สร้างวัดและชักชวนพระครูรามัญบดี เจ้าอาวาสองค์แรกและครอบครัวชาวมอญในตำบลเตาปูน อำเภอดุมพวัน ให้มาช่วยกันสร้างวัด ซึ่งแล้วเสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. 2415 ใน พ.ศ. 2457 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประทับแรมที่วัดเขาช่องพราน ขณะที่ทรงนำกองเสือป่ามาซ้อมรบใน

อำเภอโพธาราม โอกาสนั้นพระยาพรหมภิบาล (พระยาราชสงคราม) และหลวงราชตรณรักษ์ (พระยาปรีชาานุสาสน์) บุตรของพระยาเทพประขุน และพระยาเทพอรชุน (พลเอกเจ้าพระยาพิชัยเนทรโยธิน) บุตรเขยของพระยาเทพประขุน ได้โดยเสด็จและรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทโดยใกล้ชิด ส่วนอุโบสถหลังใหม่พระยาปรีชาานุสาสน์เป็นผู้นำในการสร้างร่วมกับพระครูโต๊ะ ปุณณคโธ เจ้าอาวาสองค์ที่ 6 คณะกรรมการวัดและชาวบ้าน เพื่อใช้แทนอุโบสถหลังเก่า ผู้ออกแบบในการสร้างอุโบสถหลังใหม่คือนายภิญโญ สุวรรณศิริ วาดสถาปัตยกรรมเมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2513 ยกข้อฟ้าเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516 และผูกพัทธสีมาเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 จุดเด่นของวัดเขาช่องพรานคือถ้ำค้างคาวซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาวหนูหรือค้างคาวหางหนูจำนวนมาก ในเวลาประมาณ 18.00 น. จะมีค้างคาวบินออกมาจากถ้ำไปหาอาหารกินทุกวัน และบินกลับเข้ามาตอนเช้ามีดประมาณ 05.00 น.

ภาพประกอบที่ 6 : เจดีย์บนเขากับฝูงค้างคาวออกหากิน และประวัติการก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม
ที่มา : สัจจา ไกรศรีรัตน์, พฤษภาคม 2553

7. วัดดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม สร้างใน พ.ศ. 2358 ตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำแม่กลองมาทางตะวันออกประมาณ 10 กิโลเมตรเศษ ผู้ริเริ่มคือหัวหน้ามอญชื่อพระยานิโครธารามได้กราบทูลเรื่องการสร้างวัดต่อเจ้าคณะหนใหญ่วัดคงคารามเพื่อให้ชาวมอญที่มีจำนวนมากขึ้น มีศาสนสถานไว้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา จึงขออนุญาตสร้างวัดขึ้นอีกแห่งหนึ่ง พระยานิโครธารามได้ปรึกษากับหัวหน้ามอญอื่น ๆ จนตกลงกันว่าให้สร้างวัดได้ เรียกชื่อวัดว่าวัดดอนกระเบื้อง ชาวมอญเรียกว่าเกียะเจ็ดเร็ด (แปลว่าวัดที่มีดงลานมาก เกียะ แปลว่าวัด เติง แปลว่าเมือง เร็ดแปลว่าต้นลาน) นิมนต์พระครูบัวเลี้ยงช้างมาเป็นเจ้าอาวาสที่เรียกเช่นนี้เพราะท่านชอบเลี้ยงช้าง เมื่อ

มีการสร้างศาลาการเปรียญ ขณะก่อสร้างได้ขุดพบกระเบื้องที่แตกหักจมอยู่ใต้ดินเป็นจำนวนมาก กระเบื้องนี้มีลักษณะเป็นดินเผาแบบโบราณ ชาวมอญที่อพยพมาก่อนหน้านั้นได้ใช้กระเบื้องดินเผาเหล่านี้มุงหลังคาศาลาการเปรียญและมุงกุฏิด้วยกระเบื้องแต่ละแผ่นมีอักษรภาษามอญจารึกไว้ว่า “เกี้ยเต็งเร็ด” ใน พ.ศ. 2463 วัดได้รื้อกระเบื้องเก่าของศาลาการเปรียญออกก็ยังคงเห็นว่ามอญจารึกไว้ว่า “เกี้ยเต็งเร็ด” จารึกอยู่ที่แผ่นกระเบื้องเช่นกัน จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่สนับสนุนว่าชาวมอญได้สร้างวัดตอนกระเบื้องนี้ขึ้น

ภาพประกอบที่ 7: ป้ายชื่อวัด และเจดีย์มอญ วัดดอนกระเบื้อง อำเภอบัวชุม
ที่มา : สัจจา ไกรศรีรัตน์, พฤษภาคม 2553

การจัดภูมิทัศน์ในวัดชุมชนมอญ

การจัดภูมิทัศน์คือการจัดสภาพแวดล้อมของวัด กรณีวัดในชุมชนมอญมีลักษณะการจัดสภาพแวดล้อมของวัดเช่นเดียวกับวัดแห่งอื่น ๆ ในประเทศไทย ในที่นี้จัดตามองค์ประกอบซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. องค์ประกอบที่เป็นรูปธรรม เป็นการจัดภูมิทัศน์ทางกายภาพคือการใช้ที่ดินภายในวัดทั้งพื้นที่ธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ พืชพรรณ เป็นต้น และอาคารสิ่งก่อสร้าง โบราณวัตถุและถาวรวัตถุในวัด เช่น โบสถ์ เจดีย์ วิหาร กุฏิ เป็นต้น การใช้ที่ดินของวัดแต่ละแห่งจัดภูมิทัศน์ด้วยการแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส (ประยูร อุลุชาฎะ, 2530 : 2-8)

1.1 เขตพุทธาวาสเป็นที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีแนวแบ่งสัดส่วนอย่างชัดเจน เป็นที่ตั้งของสถูป เจดีย์ วิหาร อุโบสถ ปรางค์ มณฑป หอระฆัง ศาลาต่าง ๆ และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ใช้ในการประกอบศาสนกิจ

หรือฝึกฝนตามแนวทางพุทธศาสนาจึงเป็นเขตที่สงบและถือว่าเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์ อาคารทั้งหมดมักจะอยู่ในกำแพงแก้วซึ่งเป็นกำแพงที่ไม่สูงนักกันไว้โดยรอบ อาคารที่สร้างเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางหลักของวัดหรือเป็นประธานของวัดคือ วิหาร พระธาตุเจดีย์หรือเจดีย์ มณฑป ปรางค์ ภายในวิหารจะประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ส่วนภายในพระธาตุเจดีย์จะบรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรืออัฐิธาตุของพระสาวก อาคาร 2 หลังนี้ทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในฐานะประธานของพุทธศาสนา เขตพุทธาวาสเปรียบเสมือนเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า จึงต้องอยู่ในบริเวณพื้นที่ด้านหน้าวัดเสมอ นอกจากนี้ การสร้างวัดทุกวัดและองค์พระประธานจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เชื่อว่าเป็นทิศมงคล เพราะช่วงที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ได้หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก

ภาพประกอบที่ 8 : ตัวอย่างการจัดภูมิทัศน์ที่เป็นเขตพุทธาวาสในวัดโชค อำเภโพนาราม
ที่มา: วนิดา ตรีสวัสดิ์, เมษายน 2554.

ภาพประกอบที่ 9 : ตัวอย่างการจัดภูมิทัศน์ที่เป็นเขตพุทธาวาสในวัดไทรอารีรักษ์
อำเภโพนาราม ที่มา : <http://watsaiarirak.com/>
(วันที่สืบค้น 8 มีนาคม 2554)

1.2 เขตสังฆาวาส เป็นเขตจำพรรษาของพระภิกษุและประกอบศาสนกิจของพุทธศาสนิกชน มีการแสดงอาณาเขตด้วยกำแพง คูน้ำ หรือสวน ภายในเขตสังฆาวาสประกอบด้วยกุฏิสำหรับพระภิกษุสามเณรจำพรรษา ศาลาการเปรียญสำหรับพระภิกษุเทศนา สวดมนต์ในพิธีกรรมต่าง ๆ และให้ฆราวาสพักผ่อนเพื่อปฏิบัติกิจกรรมให้จิตใจสงบ ธรรมศาลาเป็นโรงเทศนาธรรม หอไตรเป็นที่เก็บตู้พระไตรปิฎก คัมภีร์ต่าง ๆ หอกลองหรือหอระฆัง หอฉัน หอสวดมนต์ โรงเก็บอาหาร อาคารสำหรับขับถ่าย โรงรักษาไฟและตม่น้ำ ห้องสรงน้ำ และสระน้ำ อาคารหลักในเขตนี้คือกุฏิ

ภาพประกอบที่ 10 : ตัวอย่างการจัดภูมิทัศน์ที่เป็นเขตสังฆาวาสในวัดโชค อำเภอบัวชุม
ที่มา: วนิดา ตรีสวัสดิ์, เมษายน 2554

ภาพประกอบที่ 11 : ตัวอย่างการจัดภูมิทัศน์ที่เป็นเขตสังฆาวาสในวัดไตรราษฎร์
อำเภอบัวชุม ที่มา: <http://watsaiairak.com/>
(วันที่สืบค้น 8 มีนาคม 2554)

นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังมีเขตธรณีสงฆ์ เป็นการใช้พื้นที่วัดเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างความร่มรื่นในวัด การแบ่งเป็นพื้นที่ให้ชาวบ้านเช่าเป็นแหล่งประกอบอาชีพหรือทำเป็นตลาด การใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่นๆ เช่น โรงเรียน ฼าปนสถาน เป็นต้น เขตธรณีสงฆ์ จะอยู่บริเวณด้านข้างหรือด้านหลังของพื้นที่วัดเสมอ

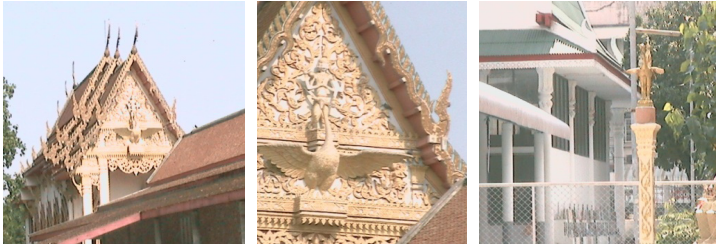
ภาพประกอบที่ 12 : ฼าปนกิจสถาน บริเวณที่ว่าง และพื้นที่ธรรมชาติ วัดไทรอารีรักษ์

อำเภอโพธาราม ที่มา: <http://watsaairak.com/>

(วันที่สืบค้น 8 มีนาคม 2554)

สำหรับการจัดภูมิทัศน์พื้นที่ธรรมชาติในวัด โดยทั่วไปวัดต่าง ๆ มีต้นไม้ทั้งไม้ดอก ไม้ใบ ไม้ยืนต้นปลูกไว้เพื่อความร่มรื่นและสงบแก่ผู้ที่อยู่ในวัดและที่มาวัด พระสงฆ์จะช่วยกันดูแลรักษาบริเวณวัดให้สะอาดเรียบร้อย ก่อให้เกิดศรัทธาในจิตใจของผู้พบเห็น วัดมอญเป็นวัดราษฎร์ดังกล่าวข้างต้น การจัดแบ่งพื้นที่ภายในวัดจะไม่ชัดเจนเหมือนวัดหลวง สามารถก่อสร้างเพิ่มตามศรัทธาและตามความเชื่อของท้องถิ่นได้

2. องค์ประกอบที่เป็นนามธรรม คือความหมายในการใช้พื้นที่ในเขตต่าง ๆ ภายในวัดที่สะท้อนความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม หรือวิถีชีวิตของชาวมอญ วัดมีบทบาทเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนาของสมาชิกในชุมชน เป็นสถานที่ที่สืบทอดประเพณีของชุมชน เช่น การตักบาตรดอกไม้อ การเล่นสะบ้าในเทศกาลสงกรานต์ เป็นสถานที่ส่งสมภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวมอญที่ปรากฏหลักฐานทั้งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม พุทธศิลป์ ถาวรวัตถุ โบราณวัตถุ เช่น เสาหงส์ เจดีย์มอญ สัญลักษณ์รูปหงส์ที่ปรากฏในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นต้น

ก

ข

ค

ภาพประกอบที่ 13 : ก - ข สัญลักษณ์หงส์วัดมณีโชติ อำเภอบัวชุม
ค เสาหงส์วัดโพธาราม อำเภอบัวชุม
ที่มา : วนิดา ตรีสวัสดิ์, เมษายน 2554

ภาพประกอบที่ 14 : สัญลักษณ์หงส์ที่หน้าบัน วัดม่วง อำเภอบัวชุม และหลวงพ่อโต
พุทธศิลป์แบบมอญ วัดกลาง อำเภอบัวชุม ที่มา : วนิดา ตรีสวัสดิ์, เมษายน 2554

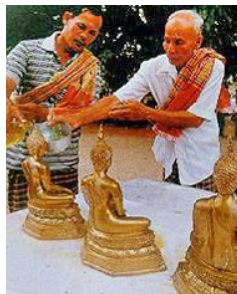
ภาพประกอบที่ 15: เจดีย์มอญและเสาหงส์ วัดเขาช่องพราน อำเภอบัวชุม และเจดีย์มอญ
7 องค์ที่วัดคงคาราม อำเภอบัวชุม
ที่มา : สัจจา ไกรศรีรัตน์, พฤษภาคม 2553

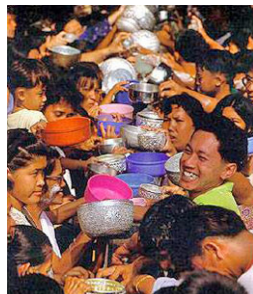
ภาพประกอบที่ 16 : วิหารปากี หลวงพ่อพญาแล และพระนอน วัดใหญ่นครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง
ที่มา: [http://www. Nakornchum.com](http://www.Nakornchum.com) (วันที่สืบค้น 15 พฤษภาคม 2555)

ก

ข

ค

ภาพประกอบที่ 17 : ก. ประเพณีรำผีมอญ ราชบุรี และ ข.-ค. ประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญราชบุรี ที่มา: ก. <http://www.openbase.in.th/node/8746>
ข.-ค. <http://www.prapayneethai.com/> (วันที่สืบค้น 15 พฤษภาคม 2555)

วัดมอญ : พื้นที่แสดงอัตลักษณ์ชุมชนมอญ

ความหมายของอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ชุมชน

อัตลักษณ์หมายถึงการกำหนดความเหมือน (similarity) และความต่าง (difference) ระหว่างคนและสิ่งของ ความเหมือนและความต่างเป็นเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม หรือเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Brown, 2004 : 23) อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลรู้จักตนเองว่าเป็นใคร จะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่นหรือสิ่งแวดลอมอย่างไร เป็นสิ่งที่กำหนดทางเดินให้บุคคลและบ่งบอกว่าใครเป็นพวกเดียวกับเรา (Woodward, 1997) อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการรู้จักตนเองและการรับรู้ตัวตนของเราจากบุคคลอื่น เมื่อบุคคลรวมกันเป็นสังคม

สมาชิกในสังคมจะมีอัตลักษณ์ร่วมกัน (collective identity) มีการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มในสังคม สำนึกร่วมนี้สร้างและปรับเปลี่ยนได้โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในระบบวัฒนธรรมของกลุ่ม (Schlesinger, 1993) เช่น ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีการบวช เป็นต้น

ความหมายของอัตลักษณ์ข้างต้น นำมาอธิบายอัตลักษณ์ชุมชนได้ว่า อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะถิ่นที่เกิดจากการสร้างความรู้สึกร่วมกันของคนในพื้นที่นั้น ๆ จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะร่วมกันและแสดงให้คนภายนอกพื้นที่หรือนอกชุมชนรับรู้ลักษณะเฉพาะเหล่านั้นด้วย

อัตลักษณ์ชุมชนมอญราชบุรี

เมื่อพิจารณาจากความหมายของอัตลักษณ์ชุมชน จะเห็นได้ว่าชาวมอญราชบุรีเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ชัดเจนทั้งในความเป็นตัวตนของตนเองและในการรับรู้ของผู้อื่น เป็นชนชาติที่มีความเป็นมา มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน หลักฐานสำคัญคือคัมภีร์ใบลานภาษามอญที่จารและเก็บรักษาไว้ในวัดต่าง ๆ บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมชาวมอญแต่ละช่วงเวลา ร่วมกับการจัดภูมิทัศน์ภายในวัดทั้งอาคาร สิ่งปลูกสร้าง และพื้นที่ธรรมชาติ ที่บ่งบอกเอกลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญ อัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญราชบุรีที่สืบทอดจากบรรพชนมาถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. วิถีชีวิตที่อิงอยู่กับพุทธศาสนา ชาวมอญราชบุรีนับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ผู้คนในชุมชนจะประกอบกิจกรรมทางศาสนาด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นในพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ความศรัทธาเป็นบ่อเกิดแห่งความร่วมมือร่วมใจกันสร้างวัดและถาวรวัตถุต่าง ๆ ในวัดเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา ถวายเป็นที่พักอาศัยและศึกษาธรรมะของพระสงฆ์ เป็นที่ศึกษาและประกอบกิจกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน พลังศรัทธาของชาวมอญที่ยึดมั่นในพุทธศาสนาสัมผัสได้จากความเชื่อทางพุทธศาสนาต่าง ๆ เช่น เชื่อว่าการไปทำบุญจะต้องแต่งตัวให้ถูกต้องตามกาลเทศะ ภาชนะที่ใส่อาหารไปทำบุญจะต้องเตรียมอย่างประณีต เพราะจะส่งผลไปถึงอนาคตในชาติหน้าด้วย เป็นต้น และจากพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีบูชาพระอุปคุตซึ่งเป็นพระที่ชาวมอญนับถือมาก การทำบุญ สวดมนต์ ฟังเทศน์ เวียนเทียน ถวายสังฆทาน ฯลฯ ทั้งในวันพระและวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น

2. การนับถือผีมอญ เป็นความเชื่อของชาวมอญที่มีมาแต่เดิม เป็นการนับถือผีต่าง ๆ เช่น ผีประจำตระกูล ผีปู่ตายาย ผีเมียน้อย ผีเมียหลวง ผีครูอาจารย์ ผีลูกหลาน เป็นต้น ซึ่งรวมเรียกว่าผีมอญ การนับถือผีมอญนี้ยึดโยงให้ชาวมอญสืบทอดความเป็นมอญไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้เพราะการนับถือผีเป็นการนับถือบรรพบุรุษ เป็นความเชื่อที่มีลักษณะสืบทอดตระกูลแต่ละตระกูล ทำให้ได้รวมญาติในตระกูลเดียวกัน

3. การแต่งกาย เครื่องแต่งกายสำคัญของชาวมอญที่ขาดไม่ได้คือผ้าสไบ เห็นได้จากการแต่งกายไปวัด หญิงชาวมอญห่มสไบพาดไหล่ หากไปงานรื่นเริงใช้สไบคล้องคอ และจะแต่งตัวแบบมอญเมื่อไปงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ เข้าพรรษา เป็นต้น

4. อาหาร จะแบ่งประเภทอาหารไว้ชัดเจนคือ อาหารในชีวิตประจำวัน เช่น แกงบอน แกงใบมะรุมนอกกับถั่วเขียว เป็นต้น และอาหารในงานเทศกาล เช่น กะละแมเป็นอาหารในเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น

5. สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น สัตว์สัญลักษณ์คือหงส์ เสาหงส์ เจดีย์มอญ เป็นต้น เจดีย์มอญที่สำคัญและเก่าแก่ที่สุดของชาวมอญราชบุรีคือ เจดีย์ 7 องค์ที่วัดคงคาราม ลักษณะเจดีย์เช่นนี้เรียกว่า อุเทสิกเจดีย์ เป็นสัญลักษณ์ของพระยามอญ 7 หัวเมือง ใช้บรรจุอัฐิของพระยามอญทั้งเจ็ด ถือว่าเป็นตัวแทนเจดีย์มอญที่สำคัญของบรรพชนที่ลูกหลานให้ความเคารพบูชา

อัตลักษณ์ของชุมชนมอญดังกล่าวเกี่ยวข้องกับวัดทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ การทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับวัดทางตรง เนื่องจากต้องใช้พื้นที่ของวัดประกอบพิธีกรรมและก่อสร้างสัญลักษณ์เหล่านั้น สำหรับการกระทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับผี เช่น การเลี้ยงผี การรำผีมอญ อาหาร และการแต่งกาย จะเกี่ยวข้องกับวัดทางอ้อม เช่น แต่งกายเพื่อไปวัด ทำอาหารเพื่อถวายพระที่วัด ใช้วัดเป็นสถานที่ประชุมปรึกษาหารือของคนในตระกูลต่าง ๆ มีการเลี้ยงอาหารทั้งพระและคน เป็นต้น

วัดมอญ: การดำรงคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชนมอญ

วัดมอญเป็นภาพสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นมอญราชบุรีผ่านการจัดภูมิทัศน์ในวัด เป็นสถานที่แสดงรากฐานความเป็นมาของสังคมชาวมอญ และเป็นหลักฐาน

ยืนยันวัฒนธรรมของชาวมอญ รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ ชีวิตประจำวัน และความเป็นอยู่ของชาวมอญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดจึงเป็นเสมือนแหล่งความรู้ให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจอดีตและวัฒนธรรมของพวกเขา นอกจากนี้อวัดแต่ละแห่งยังเป็นที่รวมของศิลปกรรมหลากหลายสาขา แม้ว่าศรัทธาแรกของผู้สร้างวัดมุ่งให้เกิดบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ เมื่อเวลาผ่านไปสิ่งก่อสร้างและผลงานต่าง ๆ ภายในวัดกลายเป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และอนุสรณ์แห่งเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญของท้องถิ่น เช่น โลงมอญ เจดีย์ 7 องค์ และภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดคงคาราม เป็นต้น วัดยังเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เก็บรวบรวมสิ่งของที่มีคุณค่าของชุมชนไว้ด้วยกัน ชาวบ้านมักมอบสิ่งของต่าง ๆ ให้วัดเพื่อเป็นบุญกุศล สิ่งของหลายอย่างสามารถบอกเรื่องราวความเป็นมาและแสดงถึงวิถีชีวิตชุมชนได้อย่างดี เช่น ผ้าทอเครื่องจักสาน เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย พระพุทธรูป เป็นต้น วัดหลายแห่งจึงจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์สิ่งของเหล่านั้นไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และสืบสานความเป็นมาของท้องถิ่นตน เช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง อำเภอบ้านโป่ง เป็นต้น ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่อัตลักษณ์ชาวมอญได้อย่างดี และเป็นสถานที่สำคัญในการดำรงคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชนมอญให้อนุชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ ได้เรียนรู้ และสืบทอดต่อไป

บทสรุป

ชาวมอญได้ร่วมกันสร้างวัดประจำชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกในกลุ่ม และวัดมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวมอญเสมอมา องค์ประกอบของภูมิทัศน์ภายในวัดทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ช่วยให้ชาวมอญเข้าใจตนเองจากองค์ประกอบที่เป็นนามธรรมคือ ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษสั่งสมและสืบทอดต่อมายังลูกหลาน รวมทั้งยังแสดงความเป็นตัวตนของชาวมอญสู่สมาชิกในสังคมร่วมยุคสมัยผ่านองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรมคือ การใช้พื้นที่ทั้งอาคาร สิ่งก่อสร้าง และพื้นที่ธรรมชาติสร้างผลงานศิลปะต่าง ๆ ทั้งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ และประเพณีวัฒนธรรม เป็นหลักฐานที่ปรากฏให้เห็นในการจัดภูมิทัศน์ในวัดมอญ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการจัดภูมิทัศน์ในวัดจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิด

องค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวมอญ องค์ความรู้ดังกล่าวช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจตัวตนของกันและกัน และเข้าถึงความรู้เชิงบริบทของแต่ละชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สภาพสังคม เป็นต้น ซึ่งสะท้อนความเป็นตัวตนของกลุ่มชน อันจะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- ประยูร อุลุชาฎะ. 2530. **วัดกับชีวิตไทย**. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- วนิดา ตรีสวัสดิ์ และ ทักษิณา ชัยอิทธิพรวงศ์. 2555. รายงานการวิจัยเรื่องโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางไหว้พระเสริมสิริมงคลจังหวัดราชบุรี. ราชบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- ศุภชัย มอญศึกษา. 2550. **นำชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม.
- สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. 2554. **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่กลอง บ้านโป่ง-บ้านเจ็ดเสมียน**. ราชบุรี : พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. 2550. **คนราชบุรี**. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี และสภาวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. 2547. **8 ชาติพันธุ์ในราชบุรี**. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- Brown, D.K. 2004. **Social Blueprints: Conceptual Foundations of Sociology**. New York : Oxford University Press.
- Schlesinger, P. "Wishful Thinking: Cultural, Media and Collective Identities in Europe Media." **Journal of Communication** 43 (Spring 1993) : 6-15.
- Woodward, K. 1997. **Identity and Difference**. London : SAGE Publications Ltd.
- การรำผีมอญ. <http://www.prapayneethai.com/th/belief/center/view.asp?id=099> 15 พฤษภาคม 2555.
- ชนบธรรมเนียมประเพณีของจังหวัดราชบุรี. <http://www.ratchaburi.go.th/data/storyof-ratchaburi.pdf> 15 พฤษภาคม 2555.
- จังหวัดราชบุรี. <http://www.ratchaburi.go.th/culture/people/index.htm>. 8 พฤศจิกายน 2552.
- ชุมชนคนมอญในอดีตจากบ้านโป่ง-บ้านโพธาราม. <http://www.ratchaburi.go.th/data/storyofratchaburi.pdf> 21 เมษายน พ.ศ. 2554.
- รำผีมอญ. <http://www.openbase.in.th/node/8746> 15 พฤษภาคม 2555.

- วัดคงคาราม. <http://khongkraram.krubpom.com/M002.html> 15 พฤษภาคม 2555.
- _____. http://www.chula-alumni.com/forum/forum_postpop.asp? 15 พฤษภาคม 2555.
- _____. <http://www.oknation.net/blog/phaen/2009/06/29/entry-1> 15 พฤษภาคม 2555.
- วัดดอนกระเบื้อง. http://donkradeagn.blogspot.com/2008/01/blog-post_9380.html 8 พฤษภาคม 2555.
- วัดไทรอารีรักษ์. http://watsaiarirak.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=11 8 มีนาคม 2554.
- _____. <http://webwat.org> 8 พฤษภาคม 2555.
- วัดม่วง. <http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2011/08/E10963500/E10963500.html> 8 มีนาคม 2554.
- _____. <http://www.palungdham.com/t173.php> 8 มีนาคม 2554.
- วัดใหญ่นครชุมน์. <http://www.Nakornchum.com> 15 พฤษภาคม 2555.
- _____. <http://nakhonchum.go.th/default.php?modules=project&data=detail&id=9> 15 พฤษภาคม 2555.
- ศูนย์มอญศึกษา. <http://www.monstudies.com>. ธันวาคม 2553.
- สงกรานต์มอญ. <http://www.prapayneethai.com/> 15 พฤษภาคม 2555.
- สายสัมพันธ์ 8 เชื้อชาติในราชบุรี. <http://www.ratchaburi.go.th/culture/people/index.htm> 8 พฤศจิกายน 2552.
- สุชาติ จันทรวงศ์. เรื่องราวของชาวมอญโพธาราม. <http://www.ratchaburi.go.th/culture/people/index.htm> 3 กรกฎาคม 2553.
- _____. มอญราชบุรี. <http://www.ratchaburi.go.th/culture/people/index.htm> 15 พฤษภาคม 2555.
- _____. คือ มอญแห่งบ้านม่วง. <http://www.ratchaburi.go.th/culture/people/index.htm> 20 เมษายน 2554.
- _____. มอญอพยพ 9 ระลอก. <http://www.ratchaburi.go.th/culture/people/index.htm> 15 พฤษภาคม 2555.
- สำนักงานจังหวัดราชบุรี. ข้อมูลสังคม วัฒนธรรม ราชบุรี. <http://www.ratchaburi.go.th/2552>.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. ประชากรราชบุรี. <http://www.ratchaburi.go.th/2553>
- ข้อมูลวัดจังหวัดราชบุรี. <http://www.ratchaburi.go.th/> 10 ธันวาคม 2553.

ภาคผนวก

ตารางแสดงถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี และตัวอย่างวัดสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์

อำเภอ	กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี	ถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์	ตัวอย่างวัดสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์
เมืองราชบุรี	จีน ไท-ยวน ลาวเวียงเขมร เขมร	-ตลาดเทศบาลเมืองราชบุรี ต.หน้าเมือง -บ้านระนอง บ้านหนองขัน บ้านไต้ บ้านตะโก บ้านต้นแห่น บ้านโพธิ์งาม บ้านใหม่ บ้านหัวนา วัด แคทราย ต.คูบัว บ้านห้วยไผ่ บ้านนครบาล ต.ห้วย ไผ่ วัดใหญ่อ่างทอง ต.อ่างทอง บ้านเจดีย์หัก วัดเจ ติยาราม ต.เจดีย์หัก วัดห้วยปลาตุ๊ก ต.หินกอง บ้านดอนแร่ บ้านนาหนอง บ้านชาติ บ้านดอนตัน บ้านห้วย บ้านดอนกอก บ้านหนองสระ บ้านหนองโป่ง บ้านหนองมะตูม ต.ดอนแร่ -วัดโสดาประดิษฐาราม ต.เขาแร้ง -บ้านรามมะขาม บ้านเขาน้อย บ้านห้วยหมู ต.ห้วย ไผ่ บ้านเด่นกระต่าย ต.หน้าเมือง บ้านคุ้มกระถิ่น ต.คุ้มกระถิ่น บ้านคุ้มน้ำวน ต.คุ้มน้ำวน บ้านพงสวาย บ้านคลองแค ต.พงสวาย	-วัดหนองหอย -วัดคูบัว วัดแคทราย -วัดโสดาประดิษฐาราม -วัดคุ้มกระถิ่น
โพธาราม	มอญ ไท-ยวน ลาวเวียง	-วัดบ้านหมอ วัดป่าไผ่ วัดคงคาราม ต.คลองตากด วัดไทรอารีรักษ์ ต.โพธาราม วัดม่วงราษฎร์ศรัทธา ราม วัดเกาะ วัดขนอน วัดสร้อยฟ้า ต.สร้อยฟ้า ชุมชนมอญดอนกระเบื้อง ต.ดอนกระเบื้อง -บ้านบางกระโด วัดบางกระโด วัดหนองโพ ต.หนองโพ -บ้านบ่อเมรุ (บ้านช้าง) บ้านเก่า บ้านเมือง ต. บ้านเมือง บ้านสิงห์ บ้านน้ำหัก ต.บ้านสิงห์ บ้านกำแพงเหนือ บ้านกำแพงใต้	-วัดคงคาราม วัดบ้านหมอ วัดป่าไผ่ วัดไทรอารีรักษ์ วัด เกาะ วัดสร้อยฟ้า วัดดอน กระเบื้อง -วัดหนองโพ -วัดบ้านเมือง วัดบ้านสิงห์ -วัดบ้านเลือก วัดดอนทราย

¹ ชาวราชบุรีนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 97.48 นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 2.06 และนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 0.54 (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, 2552)

อำเภอ	กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี	ถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์	ตัวอย่างวัดสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์
	จีน เขมร	บ้านน้ำหัก ต.บ้านสิงห์ บ้านเลือก วัดโบสถ์ บ้านดอนกลาง บ้านหนองรี บ้านหนองเต่าดำ บ้านเตาเหล็ก บ้านขุ่น บ้านหุบเกล้า ต.บ้านเลือก บ้านบางลาน บ้านดอนทราย ต.ดอนทราย -ตลาดเทศบาลเมืองโพธาราม ต.โพธาราม -บ้านสมณะ ต.บางโตนด บ้านสนามชัย ต.เจ็ดเสมียน	-คนไทยปะปนกับเขมร : วัดตึกหิรัญราษฎร์ วัดสนามชัย วัดเจ็ดเสมียน
บ้านโป่ง	จีน ไท-ยวน มอญ ลาวเวียง	-ตลาดเทศบาลเมืองบ้านโป่ง ต.บ้านโป่ง ตลาดห้วยกระบอก ต.กรับใหญ่ -วัดหนองปลาหมอ ต.หนองปลาหมอ วัดชมพูพล บ้านป่อเจ็ก ต.หนองอ้อ -วัดศาลปากลัด วัดโพธิ์ไสภาราม วัดมะขาม ต.คุ่มพยอม วัดม่วง วัดบึงงาม ต.บ้านม่วง วัดหัวหิน วัดตาผา วัดใหญ่นครชุมน์ ต.นครชุมน์ -บ้านกรับใหญ่ บ้านอ้อฮีเขียว บ้านหนองประทุน บ้านหนองกลางด่าน บ้านหนองโรง บ้านรางพลับ ต.กรับใหญ่ บ้านหนองปลาตึก ต.หนองกง วัดปลักแรด ต.ปากแรด บ้านหนองอ้อ ต.หนองอ้อ บ้านดอนเสลา บ้านฆ้องน้อย ต.ท่าผา	-ศาลเจ้าแม่เบ็กไพร -วัดชมพูพล -วัดมะขาม วัดบึงงาม วัดใหญ่นครชุมน์ วัดม่วง -วัดปลักแรด วัดหนองอ้อ
ปากท่อ	ไท-ยวน กะเหรี่ยง โซ่ง เขมร	-วัดหนองโก วัดนาคอก ต.อ่างหิน บ้านพุทไธย บ้านพุทไธย ต.ทุ่งหลวง วัดหนองบัว ต.ปอกระดาน -บ้านท่ายาง บ้านแม่ประจัน บ้านไทรงาม ต.ยางหัก -บ้านหัวเขาสิน ต.ห้วยยางโทน -บ้านกอไผ่ (หมู่ 3) ต.ยางงาม บ้านหนองจอก ต.ดอนทราย บ้านหัวถนน บ้านปอตะคร้อ วัดยางงาม ต.ปอกระดาน วัดโคกพระ ต.ปากท่อ บ้านหนองกระทุ่ม ต.หนองกระทุ่ม	-วัดหนองโก วัดหนองบัว -วัดป่าไก่อ
จอมบึง	โซ่ง ไท-ยวน ลาวเวียง	-บ้านตลาดควาย ต.จอมบึง -บ้านรางอาว บ้านทุ่งกว้าง บ้านชัยใหญ่ บ้านหนองนกกระเรียน ต.รางบัว -บ้านเขาแร่ บ้านเกาะ ต.จอมบึง บ้านนาสมอ ต.ปากซอ	-วัดวาปีสุทธาวาส -วัดหนองนกกระเรียน
บางแพ	ชาวไทยพวน ไท-ยวน โซ่ง	-วัดใหญ่โพหัก วัดบางแพใต้ ต.โพหัก วัดหลวง ต.วังเย็น -วัดบ้านหลวง ต.วัดแก้ว	-วัดใหญ่โพหัก -วัดบ้านหลวง

ที่มา : ปรับปรุงจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, 2550, (สุชาติ จันทรวงศ์, 2552 และ วิมลดา ตรีสวัสดิ์ และ ทักษิณา ชัยอิทธิพรวงศ์, 2555)

อำเภอ	กลุ่มชาติพันธุ์ใน จังหวัดราชบุรี	ถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์	ตัวอย่างวัดสำคัญของกลุ่ม ชาติพันธุ์
	เขมร	-บ้านดอนคา บ้านตากแดด บ้านดอนพรม ต.ดอนคา -บ้านดอนมะขามเทศ ต.หัวโพ บ้าน เตาอิฐ บ้าน หนองม่วง ต.วังเย็น บ้านเสาธง บ้านท่าบ่อ ต.วัด แก้ว บ้านท่าราบ ต.บางแพ	
ดำเนินสะดวก	โซ่ง	-บ้านดอนคลัง บ้านโคกตบเปิด ต. ดอนคลัง บ้าน บัวงาม ต.บัวงาม	-วัดดอนคลัง
สวนผึ้ง	กะเหรี่ยง ไทย-ยวน	-บ้านบ่อ ต.สวนผึ้ง บ้านบ่อหรี ต.ตะนาวศรี -บ้านหนองกลางเนิน บ้านนาไร่เดี่ยว บ้านขี้ หนองหมี บ้านขี้ป่าหวาย ต.บ้านบ่อ บ้านหนอง ขาม บ้านทุ่งแหลม บ้านนาขุนแสน ต.ท่าเคย	-วัดหนองหมี
บ้านคา	กะเหรี่ยง	-บ้านคา ต.บ้านคา บ้านโป่งกระต๊อบ ต.บ้านบึง	-วัดป่าพระธาตุเขาน้อย
วัดเพลง	ชาวไทยพวน เขมร	-บ้านหนองเกสร บ้านเวียงทูน บ้านหัวด่อน บ้าน บางนางสุญ ต.วัดเพลง บ้านปลายคลองเล็ก บ้าน ดอกกลาง บ้านบางกล้วย บ้านบางกระดี บ้านตาสน บ้านปากสระ ต.จอม ประทัด -บ้านคลองขนอน บ้านคลองพะเนา บ้านโคกพริก ต.เกาะศาลพระ บ้านบางนางสุญ วัดศรีธาราษฎร์ ต.วัดเพลง	-วัดเวียงทูน วัดเพลง

ที่มา : ปรับปรุงจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, 2550, (สุชาติ จันทรวงศ์, 2552 และ วนิดา ตรีสวัสดิ์ และ
ทักษิณา ชัยอิทธิพรวงศ์, 2555)